

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การศึกษา เรื่อง กลยุทธ์การพัฒนางานองค์การสู่ความเป็นเลิศของคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ในบทนี้จะนำเสนอวิธีดำเนินการศึกษาซึ่งครอบคลุมหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. วิธีการศึกษา
2. การศึกษาภาคสนาม
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
4. วิธีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลยุทธ์การพัฒนางานองค์การสู่ความเป็นเลิศ ของคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ผู้ศึกษาได้ใช้การศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนาม ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative Research) มีพื้นฐานความเชื่อแบบปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) ที่ให้ความสำคัญกับข้อมูลด้านความรู้สึก โลกทัศน์ ความหมายและวัฒนธรรม (สุรางค์ จันทวานิช, 2537, หน้า 7) และถือว่าผู้ศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ต้องเข้าใจข้อมูลอย่าง กระจำเจถึงแก่นจึงจะสามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ ดังนั้นจึงต้องเข้าไปสัมผัสปรากฏการณ์นั้น ศึกษาสังเกตตามสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงในทุกมิติ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้นโดยตรง

โบกอน แอนด์ บิลคิล (Bogan s Bilklen, 1992, p. 28) เสนอว่าการศึกษาเอกสารที่ละด้าน มีขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาเอกสาร มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับปัญหาการวิจัย เพื่อศึกษา แนวคิดกลยุทธ์การพัฒนางานองค์การสู่ความเป็นเลิศ และพัฒนากลยุทธ์ของคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ในการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ ที่มีความเชื่อมโยงกับเครื่องมือที่สร้างขึ้น

1.1 แนวคิดในการศึกษาเอกสาร มีดังนี้

1.1.1 แนวคิดในการสร้างเครื่องมือชี้วัดกลยุทธ์การพัฒนางานการสู่ความเป็นเลิศ ได้แก่ ด้านการบริหาร ด้านส่งเสริมสนับสนุนวิชาการ ด้านการจัดการเรียนการสอน แหล่งเอกสาร ศึกษาโดยใช้แนวทางการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

เอกสารดังกล่าว ผู้ศึกษาได้ศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ คือเครือข่ายของมหาวิทยาลัย ได้แก่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยบูรพา ห้องสมุดวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจมหาวิทยาลัยบูรพา ห้องสมุดคณะสาธารณสุขศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตศรีราชา ห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และศึกษาจาก ห้องสมุดองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานหอสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดสำนักงาน ก.พ. และศึกษาจากหน่วยงานที่จัดทำเอกสารนั้นโดยตรง เช่น สำนักงาน ก.พ.

1.2 การวิเคราะห์ จะใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยการวิเคราะห์และ สังเคราะห์สาระสำคัญ ซึ่งนำไปสู่การสร้างเครื่องมือชี้วัดกลยุทธ์การพัฒนางานการสู่ความเป็นเลิศ ของคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

1.3 การตรวจสอบ การตรวจสอบข้อมูลเอกสาร ดำเนินการ 2 แนวทาง คือ

1.3.1 การตรวจสอบในเบื้องต้น ผู้ศึกษาได้ตรวจสอบทางด้านความน่าเชื่อถือของ เอกสารโดยให้ความสำคัญกับผู้เขียน แหล่งผลิต หน่วยงานรับผิดชอบ วิธีการได้มาซึ่งเอกสารและ ข้อมูลนั้น รวมถึงวิธีการเผยแพร่ด้วยก็ได้เลือกสืบค้น จากแหล่งข้อมูลหรือองค์กรที่น่าเชื่อถือ หน่วยงานการพัฒนาที่มีชื่อเสียง เช่น สำนักงาน ก.พ. ซึ่งข้อมูลได้ผ่านการสังเคราะห์ และ ตรวจสอบมาแล้วระดับหนึ่ง จึงน่าจะมีความเชื่อถือได้มาก

1.3.2 การตรวจสอบ โดยผู้เชี่ยวชาญ เป็นการตรวจสอบที่ลึกลงไป โดยการ ตรวจสอบผลการศึกษาสังเคราะห์เอกสาร และการตรวจสอบทางด้านความคิดของผู้ศึกษาใน ประเด็นเรื่องที่ศึกษากับผู้เชี่ยวชาญ

การศึกษาภาคสนาม

การศึกษาภาคสนาม มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลในการสร้างเครื่องมือชี้วัดกลยุทธ์ การพัฒนางานการสู่ความเป็นเลิศ ของคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา สู่การพัฒนา องค์การของคณะ การศึกษาภาคสนามมีรายละเอียด ดังนี้

- 1. ระเบียบวิธีวิจัย ได้ใช้การวิจัย (qualitative research) ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in – depth interview)
- 2. พื้นที่ศึกษา จะเลือกพื้นที่ศึกษาได้ใช้แนวทางของสุภางค์ จันทวานิช (2537, หน้า 26) ที่ว่าเลือกสนามที่สามารถตอบปัญหาที่ต้องการได้ ผู้ศึกษาจึงได้เลือกพื้นที่ในการศึกษาในครั้งนี้ คือ หน่วยงานที่ผู้ศึกษาปฏิบัติงานอยู่ คือ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
- 3. ระยะเวลาที่ศึกษา ผู้ศึกษาได้เข้าไปศึกษาข้อมูล โดยการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหาร อาจารย์ และบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ ภายในคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา เริ่มตั้งแต่วันที่ 12 พฤศจิกายน 2544 ถึง วันที่ 30 พฤศจิกายน 2544 รวมระยะเวลา ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประมาณ 15 วัน โดยมีแผนการสัมภาษณ์ ดังนี้

วัน/เดือน/ปี	ผู้ให้ข้อมูล	สถานที่
12 พฤศจิกายน 2544	หัวหน้าภาควิชา	สำนักงานภาควิชา
14 พฤศจิกายน 2544	อาจารย์ผู้สอน กลุ่มที่ 1	สำนักงานภาควิชา
16 พฤศจิกายน 2544	อาจารย์ผู้สอน กลุ่มที่ 2	สำนักงานภาควิชา
19 พฤศจิกายน 2544	ผู้ช่วยคณบดี	สำนักงานคณบดี
21 พฤศจิกายน 2544	รองคณบดี	สำนักงานคณบดี
23 พฤศจิกายน 2544	คณบดี	สำนักงานคณบดี
26 พฤศจิกายน 2544	บุคลากรสาย ข , ค กลุ่มที่ 1	สำนักงานเลขานุการ
28 พฤศจิกายน 2544	บุคลากรสาย ข , ค กลุ่มที่ 2	สำนักงานเลขานุการ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

การสนทนากลุ่มสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แก่แนวทางการสัมภาษณ์ โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ร่วมสนทนา ส่วนที่ 2 แนวคิดในการพัฒนาองค์การ และกลยุทธ์ในการพัฒนาองค์การ ส่วนที่ 3 กลยุทธ์ในการพัฒนาคณะสาธารณสุขศาสตร์ ในภาพรวม/อนาคตควรเป็นอย่างไร สำหรับการสร้างเครื่องมือถือตามหลักการที่ว่าผู้นำการสนทนากลุ่มถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญมาก หากผู้นำการสนทนาในฐานะที่เป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลไม่ได้เตรียมการ ได้มีความตั้งใจหรือไม่มีความชำนาญแล้ว ผลที่ได้รับก็จะเป็นเสมือนการรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่ไม่ได้จัดเตรียมการอย่างคืบหน้าเอง ด้วยเหตุนี้ในการจัดสนทนากลุ่มแต่ละ

กลุ่มผู้ศึกษาจึงต้องเตรียมตัวอย่างดี เตรียมความพร้อมด้านอุปกรณ์ ประเมินจัดการสนทนากลุ่มแต่ละครั้ง เพื่อหาข้อบกพร่องและปรับปรุงให้ดีขึ้นในการจัดสนทนากลุ่มครั้งต่อไป

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

1. การสนทนากลุ่ม (focus group discussions) มีเป้าหมายเพื่อศึกษาความคิดเห็น ประสบการณ์ และความรู้สึกร่วมสนทนาในประเด็นต่างๆ ที่กำหนดไว้

(1) กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 4 คน จัดสนทนากลุ่ม จำนวน 2 กลุ่ม โดยใช้เวลากลุ่มละประมาณ 1 ชั่วโมง โดยแบ่งกลุ่มต่างๆ ดังนี้

1. รองคณบดี	จำนวน 2 คน
2. หัวหน้าภาควิชา	จำนวน 2 คน

(2) กลุ่มอาจารย์ จำนวน 4 คน จัดสนทนากลุ่ม จำนวน 1 กลุ่ม โดยใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ประกอบด้วย

1. อาจารย์ภาควิชาพื้นฐานสาธารณสุข	จำนวน 1 คน
2. อาจารย์ภาควิชาอนามัยสิ่งแวดล้อม	จำนวน 1 คน
3. อาจารย์ภาควิชาสุขศาสตร์ฯ	จำนวน 2 คน
4. อาจารย์ภาควิชาสุขศึกษา	จำนวน 1 คน

(3) กลุ่มบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการ จำนวน 4 คน จัดสนทนากลุ่มจำนวน 1 กลุ่ม โดยใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ประกอบด้วยข้าราชการสาย ข และ ค ดังนี้

1. นักวิชาการเงินและบัญชี	จำนวน 1 คน
2. นักวิชาการศึกษา	จำนวน 1 คน
3. เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน	จำนวน 1 คน
4. นักวิทยาศาสตร์	จำนวน 1 คน

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in – depth interview)

ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์เชิงลึก โดยการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ โดยตั้งคำถามไว้ล่วงหน้าเพื่อสะดวกในการจัดเก็บข้อมูล หากเป็นคำถามปลายเปิดจะได้ประเด็นที่ผู้ศึกษาต้องการไม่ครบถ้วน ผู้ศึกษาจึงได้ทำแบบสอบถามไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ คือ รองคณบดีและหัวหน้าภาควิชา ซึ่งเป็นผู้บริหารระดับสูงของคณะในการวางแผนนโยบาย กลยุทธ์การพัฒนาองค์การสู่ความเป็นเลิศของคณะสาธารณสุขศาสตร์ ผู้ศึกษาได้ขออนุญาตบันทึกเสียงและได้มาถอดเทปเพื่อให้การเรียบเรียงข้อมูลถูกต้อง

ประเด็นการสนทนากลุ่ม จำแนกการสนทนาตามกลุ่มที่ศึกษา เป็นประเด็นคำถามกว้างๆ ที่ใช้ถามในตอนแรกและถามเชิงลึกตามคำถามที่ตอบได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้แนวทางของสัทางค์ จันทวานิช (2535, หน้า 4) คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มกระทำพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล และยังทำต่อไปหลังการเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง
2. การวิเคราะห์ข้อมูลต้องมีมุมมองของคนใน
3. การวิเคราะห์ข้อมูลต้องอาศัยสมมุติฐานชั่วคราว (working hypothesis) จำนวนมากที่ผู้วิจัยต้องคิดเองตลอดเวลา
4. ผู้วิจัยต้องเป็นผู้วิเคราะห์ด้วยตนเอง
5. ทำการเปรียบเทียบและสรุปผลการสัมภาษณ์ในแต่ละด้านตามหัวข้อที่กำหนด
6. การวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ ในที่นี้จะพิจารณาในเชิงตรรก (logical analysis)

โดยพยายามเชื่อมโยง ระหว่างเหตุและผลในด้านการบริหาร ของคณะสาธารณสุขศาสตร์ ปัญหาและอุปสรรค ในการดำเนินงานและกลยุทธ์การพัฒนางานองค์การสู่ความเป็นเลิศ ของคณะสาธารณสุขศาสตร์

จากแนวทางดังกล่าว ผู้ศึกษาได้เริ่มวิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่เริ่มเข้าสนทนากลุ่ม ข้อมูลได้ถูกวิเคราะห์โดยสมมุติฐานชั่วคราว มีการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ตลอดเวลา และในการสนทนากลุ่ม ข้อมูลได้ถูกตรวจสอบระหว่างสมาชิกที่ร่วมสนทนาในกลุ่ม ข้อมูลบางอย่างได้รับการตรวจสอบข้ามกลุ่ม ก่อนที่ผู้ศึกษาจะตีความหรือตัดสินใจข้อสรุปในประเด็นนั้น ซึ่งการดำเนินการเช่นนี้ สอดคล้องกับข้อคิดเห็นของ โกลเดิล (Knodel, 1993, p.43) ที่ว่าข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่ม จำเป็นต้องทำการตัดสินใจเชิงจิตวิสัย (subjective judgement) โดยการตีความและการวิเคราะห์ การตีความข้อมูลอาจตรวจสอบภายในบริบทของการอภิปรายอย่างกว้างขวาง และอาจพิจารณาร่วมกับข้อมูลที่ได้จากวิธีการศึกษาอื่น ๆ เช่นการสำรวจ กรณีศึกษา และการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มทำให้ได้ข้อมูลเนื้อหาการวิเคราะห์ในรูปแบบของ transcript ซึ่งการสนทนากลุ่มประมาณ 1 ชั่วโมง อาจจะได้ข้อมูลที่เป็น transcript โดยเฉลี่ยประมาณ 20-30 หน้า และถ้าจัดสนทนากลุ่มจำนวน 5 ครั้ง จะได้ข้อมูล 100-150 หน้า และการสัมภาษณ์เชิงลึก ดังนั้นข้อมูลที่จะวิเคราะห์ย่อมเพิ่มมากขึ้น

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูล (methodology triangulation) โดยอาศัยวิธีการของ เดลซิด Denzin (อ้างถึงใน John P. Keves, 1988, p. 512) คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี ทั้งการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม โดยอาศัยหลักการดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาได้ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าตลอดเวลาซึ่งมีวิธีการดังนี้

1. การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบคือ การสอบแหล่งข้อมูล แหล่งที่มาจะพิจารณาในการตรวจสอบได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคล และแหล่งเวลา หมายถึงว่า ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) คือ การตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละคนจะได้ข้อมูลต่างกันอย่างไร โดยเปลี่ยนตัวผู้สังเกตแทนที่จะใช้ผู้วิจัยคนเดียวกันสังเกตโดยตลอด ในกรณีที่ไม่น่าเชื่อถือในคุณภาพของผู้รวบรวมข้อมูลสมควรเปลี่ยนตัวผู้วิจัยให้มีหลายคน

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (theory triangulation) คือ การตรวจสอบว่าถ้าผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีที่ต่างไปจากเดิมจะทำให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด อาจทำให้ง่ายกว่าในระดับสมมติฐานชั่วคราว (working hypothesis) และแนวคิดขณะที่ลงมือตีความสร้างข้อสรุปเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ ปกตินักวิจัยจะตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎีได้ยากกว่าตรวจสอบด้านอื่น

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (methodological triangulation) คือ การใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเดียวกัน เช่น ในขณะที่จัดสนทนากลุ่ม ได้ใช้คำถามเดียวกันได้หลายคนแสดงความเห็น เป็นการตรวจสอบข้อมูลกลุ่มเดียวกันและในช่วงเวลาเดียวกัน สุรางค์ จันทวานิช (2542, หน้า 129-130)